

Vəsilə Novruz qızı Razimi

ADPU Şamaxı filialı

vesilerazimi99@gmail.com

Xülasə

XX əsrin əvvəllərində ədəbiyyata gələn A.Səhhət səmərəli, məhsuldar yaradıcılıq axtarışları aparmış, pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, dərsliklər, Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına kömək məqsədilə elmi nəzəri məqalələr yazmış, bir çox ədəbi məsələlər haqqında fikir yürütmüş, əsərlərində rus və Avropa ədəbiyyatşünaslığındakı mülahizələrindən istifadə etmişdir. A.Səhhət ömrünü vətəninin, xalqının tərəqqisinə həsr etmiş, bu məslək uğrunda bütün həyatı boyu mübarizə aparmış görkəmli şəxsiyyətlərindən biri olmuşdur. O, öz xalqının gələcəyinə inanmış, onun elm, maarif, mədəniyyət yolu ilə irəliləyəcəyinə böyük ümid bəsləmişdi. Abbas Səhhət "Həyat" qəzetində çap etdirmiş "Təzə şeir necə olmalıdır?" məqaləsində öz ədəbi mövqeyini şərh etmiş "yeni səbkdə" yazdığı əsərləri nəzəri cəhətdən əsaslandırmağa çalışmışdır. Həmin məqalədə Səhhət epigonçu şeirin sabitləşmiş, yeksənəq forma və məzmun xüsusiyyətlərinə, xalq həyatından uzaq, sxolastik formalist poeziyanın süni, real olmayan məcazlar sisteminə qarşı çıxmış, müasir "insan üçün mərifət və ibrət dərsi hüsula gətirməyən" şeiri rədd etmişdir. Onun yeni səpkidə yazdığı şeirlər ilk növbədə vətənpərvərlik, təbiətə məhəbbət, azadlıq mövzusunda əsərlər idi. Şairin yeni səpkidə yazdığı şeirlərin ikinci qismi ictimai-siyasi mövzularda idi.

Açar sözlər: dərslik, təbiət təlim-tərbiyə, tərcümə, şeir, tərcümə.

Abbas Səhhətin ədəbi yaradıcılığının mühüm hissəsini uşaqlar üçün yazdığı əsərlər təşkil edir. On beş il müəllimlik etmiş Səhhət yalnız məktəbdə deyil, ədəbi yaradıcılıqla da məşğul olmuşdur. Həmçinin məktəblilərin dərsliyə olan ehtiyacını nəzərə alaraq M.Mahmudbəyovla birlikdə “Yeni məktəb” dərsliyini tərtib etmişdir. Onun uşaq və gənclər üçün yazdığı şeirləri, dramları, mənzum hekayələri, təmsilləri təlim-tərbiyə işinə kömək etmişdir. Həmin əsərlər gənc nəslin estetik zövqünün formalaşmasına, uşaq ədəbiyyatın inkişafına da təkan vermişdir. Ədib Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı tarixinə parlaq səhifə yazmış Mirzə Cəlil, Sabir, Şaiq və Süleyman Sani kimi qələm yoldaşları ilə birlikdə bu ədəbiyyatı çoxəsrlik inkişafında yeni, yüksək pilləyə qaldırmışdır. A.Səhhət yazdığı əsərləri gənc nəslin maraqlarını, yaş xüsusiyyətlərini, idrakı imkanlarını diqqət mərkəzində saxlamışdır. O, uşaq psixologiyasına, zövqünə dərinlən bələd olmuşdur. Onun uşaqlar üçün yazdığı şeirləri məzmun və mündəricə cəhətdən zəngindir. Uşaqların həyatı, təhsili və tərbiyəsi, vətənə məhəbbəti, təbiətə, heyvanlar aləminə münasibəti bu şeirlərin mövzusu olmuşdur. Q.n “Ata və oğul”, “Ana və bala”, “Oğru və anası”, “İki uşaq”, “Məktəb şagirdi”, “Tənbəl” şeirlərində A.Səhhət uşaqları məktəbə və maarifə çağırır, nicat yolunun ancaq elmdə olduğunu söyləyir. Bu məramı uşaqların təbii ehtiyacının nəticəsi kimi ifadə edir. “Ata və oğul” şeirində oğulun atasına müraciətinin şahidi oluruq:

Ay dədə, dur get mənə çox şeylər al!
Bir dənə çanta, bir-iki dəftər al!
Mən dayım oğlu ilə gəlirdim bayaq,
Gördüm o məktəbdə oxur çox uşaq.(1,səh158)

Şairin “Ana və bala” şeiri kiçik məktəb yaşlı uşaqların yaş və bilik xüsusiyyətlərinə, anlaq səviyyəsinə uyğundur. Bu şeir, demək olar ki, şifahi xalq ədəbiyyatından, lirik folklorun oxşama janrından bəhrələnmək yolu ilə yazılmışdır. Məlumdur ki, ta qədim dövrlərdən analar uşağı yatırtmaq, onun şirin yuxu tapmasına kömək etmək üçün lirik, həzin nəğmə kimi oxunan, körpənin hisslərinə, qəlbinə təsir edən laylалardan istifadə etmişlər. Uşaq ağlayanda sakitləşdirmək, onu oynadıb əyləndirmək lazım gələndə isə şirin, yumorlu oxşamalardan, nazlamalardan istifadə olunmuşdur. Şair həmin nazlamaların forma, məzmunundan, poetik xüsusiyyətlərindən bəhrələnərək süjetli lirik şeir nümunəsi yaratmışdır.

Dağın maralı,
Gözü qaralı,
Dünyanın malı,
Bu balama qurban.(1.səh.175)

Əsərdə şifahi xalq ədəbiyyatından gələn bir xüsusiyyət – yığcamlıq, təbiilik, dilin sadəliyi və axıcılığı qorunub saxlanılmışdır.

Abbas Səhhətin şeirlərində vətənə, xalqa məhəbbət böyük ilhala tərənnüm olunur. O, “Vətən”, “Əhmədin qeyrəti”, “İstiqbal bizimdir”, “Əhmədin qeyrəti”, “Şair, şeir pərisi və şəhərli” əsərlərində gəncləri vətəni sevməyə, onun azadlığı naminə mübarizə aparmağa sövq edir. Abdulla Şaiqin “Vətən” şeirinə cavab olaraq göndərdiyi mənzum məktubunda şair vətən mövzusunda öz münasibətini “Vətən” şeirində şərh etmişdir:

Mən vətəni canım kimi sevirəm,
Ruhum, ətim, qanım kimi sevirəm.

Verilmiş misralarda şairin əsas məqsədi Vətəni sevmək, onun qədrini bilmək, vətən namusunu hər şeydən uca tutmaqdır. Digər “Vətən” adlı şeirində isə vətəni təsvir yox, təqdim edir. Ancaq məqsəd eynidir: Vətənə məhəbbət hissinin tərənnümü!

Könlümün sevgili məhbubu mənəm
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim!

Vətəni sevməyən insan olmaz;
Olsa, ol şəxsdə vicdan olmaz.(1,səh.48)

Şairin ictimai ideali öz qidasını Vətəndən alır. Vətənə həsr olunan şeirlərdə hərarətli, odlu bir ürəyin döyüntüsü eşidilir. Sənətkarın fikrincə, Vətəninə qəlbən bağlı insan daha ləyaqətli, şərəfətli olur. Belə insan həyatını nəcib məqsədlər üçün sərf etdiyinə görə iftixar, daxili məmnunluq hissi duyur. Vətən sevgisi müqəddəs bir duyğu kimi insanın həyat yoluna nur saçır, əməllərini, mövqeyini müəyyənləşdirir. Vətəni sevən insan daha qüdrətli, əzəmətli, məğrur olur. O, Vətən qeyrətini çəkməyi hər şeydən üstün sayır, öz həyatının mənasını Vətənə xidmətdə görür.

A.Səhhət ən gözəl, real təbiət təsvirlərini yaradan şair sayılır. Təbiəti tərənnüm onun lirikasının əsas xüsusiyyətlərindəndir. O, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında təbiət təsvirlərini yaratmaq sahəsində bəlkə də yeganə şairdir. Akademik Kamal Talıbzadə haqlı olaraq “təbiət hadisələrində Səhhət realıdır”- demişdir. Sair uşaqlar üçün bu mövzuda “Yaz”, “Yay”, “Payız çağında”, “Yay gecəsi”, “Yay səhəri”, “İlk bahar”, “Bağça”, “Əkinçi nəğməsi” kimi şeirlər yazmışdır. Əsərləri oxuyan hər bir uşağın gözləri önündə əsrarəngiz təbiət lövhələri canlanır. Şair təbiəti insan və onun əməyi ilə təmasda təsvir edir. “Yay səhəri” şeirində şairin incə və həssas qəlbinin döyüntüsü hiss olunur. Həmin şeir, həmçinin uşaqların mənəvi-estetik tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Əsərdə əsrarəngiz mənzərə-səhərin açılması yüksək sənətkarlıqda təsvir edilmişdir:

Od tutub qırmızı atəşlə yenə yandı üfük,
Şəfəqin qırmızı rəngilə işıqlandı üfük .
Bir qədər çaydan uzaq od qalamış dağda çoban,
Oyadır öz sürüsün otlaya yaylaqda çoban.
Yumuşaq göy çəməninin üstə düşüb şəh gecədən,
İsti yoxdur, hələ var bir balaca meh gecədən.(1.səh.71)

Sənətkarın şeirlərinin kiçik oxucular üçün maraqlı cəhətlərindən biri onların məzmunundakı reallıq və konkretliklə bağlıdır. “Yaz”şeirində baharın tərəvəti, insanlara gətirdiyi xoş ovqat, gümrahlıq hiss olunur. Bahar yeni həyat, yeni arzular, həyatda, təbiətdə oyanma, canlanma deməkdir. Əsərdə bahar fəslinin gəlişinin gecə və gündüzün bərabərləşməsi ilə üst-üstə düşməsi qeyd edilir:

O gün ki, fəsli-yaz olar,
Gecə – gündüz taraz olar.
Havanın artar istisi,
Daha soyuqlar az olar.(1,səh.178)

Əsərdə təbiətdə baş verən dəyişikliklər diqqətə çatdırılır. Qış fəslində isti ölkələrə köçüb getmiş quşlar yazda geri qayıdırlar:

Qaranquş ol zaman gələr,
Yenə tikər yuvasını,
Oxur gözəl havasını.

Şeirdə təbiətə məhəbbət hissi sadə əmək adamlarına səmimi münasibətlə vəhdətdə əks etdirilmişdir. Torpağın oyanması ilə otların göyərməsi, ağacların çiçək açması, bir sözlə, təbiətin qış yuxusundan oyanması bədii bir dillə təsvir edilir. Şeirdəki əyanilik, konkretlik onun bədii təsir gücünü artırmışdır. (2,səh.201)

Bədii yaradıcılıqda təbiətə müraciət bütün dövrlərdə zaman-zaman müxtəlif məqsəd, məram və hisslərlə əlaqədar olmuşdur. Səhhət də təbiət hadisələrinin onda oyatdığı xoş ovqatı öz dünyagörüşü ilə əlaqələndirmiş, sözügedən təsvirlərdən estetik hisslərini ifadə etmək üçün yararlanmışdır. A.Səhhət yaradıcılığında folklor motivləri güclüdür. Ədib ilk əsərlərindən başlayaraq uşaq şeirlərində folklor

motivlərinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Təsadüfi deyil ki, şairin uşaq şeirlərində folklordan gələn bir səmimilik, şirinlik, dilin təbiiiliyi və axıcılığı var.

Abbas Səhhətin peyzajlarında Azərbaycan təbiətinin koloriti incəlikləinə qədər öz əksini tapmışdır. Şairin təbiəti təsvir edən şeirlərini oxuyarkən, oxucu sanki doğma diyarı gəzir, onun geniş düzlərinin, yaşıl yamaclarının ətrini duyur, axşam və səhərlərini, isti və soyuqluğunu hiss edir. Böyük bir ustalığa və sənətkarlığa yaradılmış bu şeirlər Azərbaycan poeziyasının ən gözəl nümunələridir.

Uşaq ədəbiyyatı kimi çətin, lakin olduqca şərəfli bir sahədə illər boyu səmərəli fəaliyyət göstərən, gələcək nəsillərin tərbiyəsinə xidmət edə biləcək zəngin bir irs qoyub gedən Abbas Səhhət hələ neçə-neçə illər Azərbaycan ədəbiyyatında və ictimai fikir tarixində dərin ehtiramla xatırlanacaqdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Səhhət A. Seçilmiş əsərləri. Bakı: 2005.
2. Həsənlı B. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: 2017.
3. Qəmbərova G. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının təşəkkülü. Bakı: 2023.
4. Namazov Q. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: 2007.
5. Uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin təhlili xüsusiyyətləri. Bakı: 2006.